

آیه ۱۹۹

واژه: **أَفَضْلُم** : کوچ کردید. (فیض: پر شدن، جاری شدن؛ افاضة: کوچ و برگشتن) علت تعبیر به «افاضة» ظاهراً برای بیان زیادی کوچ کنندگان است، یعنی کوچ حاجیان از عرفات به سمت مشعر، به سیل آب، تشبيه شده است.)

آیه ۲۰۰

۵- ذکر خدا بعد از حج:

به فرموده امام باقر علیه السلام، در دوران جاهلیت، عده‌ای پس از پایان مراسم حج، دور هم جمع شده و افتخارات اجدادی خود را به رخ یکدیگر می‌کشیدند و امتیازات موهومی را بر می‌شمردند. آیه نازل شد و فرمود: «پس از انجام حج، از خدا و نعمت‌های او یاد کنید؛ همان‌گونه که پدران تان را یاد می‌کنید؛ بلکه بسی بیش از آن». **پیام:** یاد خدا، هم از نظر کمیت باید زیاد باشد و هم از نظر کیفیت، عاشقانه و خالصانه. **چَائَدَّ ذَكْرَأَوْ**

آیه ۲۰۱

۶- دنیاطلبان در مقابل خداجویان:

خداآوند در آیه قبل و این آیه، مردم را به دو گروه تقسیم می‌کند: **گروه اول** کسانی هستند که جز دنیا چیز دیگری نمی‌خواهند و به همین جهت، در آخرت بهره‌ای ندارند. **گروه دوم** کسانی هستند که ایمان دارند و چیزی جز آن چه نزد خداست نمی‌طلبند و اگر از دنیا هم چیزی می‌خواهند، آن چه را که خدا برای آنان می‌پسندد طلب می‌کنند. از این روست که در سخن اهل دنیا، واژه «**حَسَنَة**» نیامده، ولی در کلام مؤمنان آمده است؛ زیرا دنیاطلبان در این اندیشه نیستند که آن چه از دنیا برای آنان فراهم می‌شود، باید نزد خداوند نیز پسندیده باشد.

پیام: زندگی زیبا در دنیا و آخرت هر دو باید مطلوب انسان باشد. «**فِي الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَ فِي الْآخِرَةِ حَسَنَةٌ**»

بسم الله الرحمن الرحيم

آیه ۱۹۶ به دلیل ارتباط موضوعی با آیات صفحه ۳۱ در این درس قرار گرفته است

آیه ۱۹۶

واژه: **أَتَّقُوا**: به پایان برید. («تمام» کردن به این است که، همه اجزای آن جمع شوند، ولی «کمال» هر چیز به آن است که دارای آثار بیشتر شود)

۱- اهمیت حج در میان وظایف اسلامی:

حج از مهم‌ترین عباداتی است که در اسلام تشریع شده و دارای آثار و برکات فراوان و بی‌شماری است. امیر مؤمنان آن را «پرچم» و شعار مهم اسلام نامید و در وصیت خویش فرمود: «خدا را خدا را !! در مورد خانه پروردگارستان تا آن هنگام که هستید آن را خالی نگذارید که اگر خالی گذارده شود مهلت داده نمی‌شوید». این مناسک بزرگ در حقیقت دارای چهار بعد است:

۱/۱- بعد اخلاقی حج

مراسم «احرام» انسان را به‌کلی از تعیینات مادی و امتیازات ظاهری و لباس‌های رنگارنگ و زر و زیور بیرون می‌برد، و با تحریم لذائذ و پرداختن به خودسازی که از وظائف مُحرم است او را از جهان ماده جدا کرده و در عالمی از نور و روحانیت و صفا فرو می‌برد. به خصوص که مراسم حج در هر قدم یادآور خاطرات ابراهیم بتشکن، و اسماعیل ذبیح الله و یادآور مجاهدت‌های پیامبر اسلام و پیشوایان بزرگ و مسلمانان است.

در روایات اسلامی می‌خوانیم: «کسی که حج را به طور کامل انجام دهد از گناهان خود بیرون می‌آید همانند روزی که از مادر متولد شده است».

۱/۲- بعد سیاسی حج

مراسم حج مؤثرترین وسیله برای پیشبرد اهداف سیاسی اسلام است. حج وسیله‌ای است برای انتقال اخبار سیاسی جهان اسلام از هر نقطه به نقطه دیگر، در روایات اسلامی می‌خوانیم: «یکی از فوائد حج نشر اخبار و آثار رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم به تمام جهان اسلامی است».

آیه ۱۹۷

واژه: **أولى الألباب** : صاحبان خرد. (لُبّ: مغز، عقل خالص و پاک شده)

۲- سر بار نباشید:

این آیه اشاره به گروهی دارد که وقتی برای زیارت خانه خدا حرکت می‌کردند، هیچ‌گونه توشه‌ای با خود بر نمی‌داشتند و می‌گفتند: «ما به زیارت خانه خدا می‌رویم؛ چگونه ممکن است به ما غذا ندهد؟!». قرآن، این تفکر غلط را نفی می‌کند و تأکید می‌کند که برای خود، زاد و توشه تهیّه کنید. در عین حال، آن‌ها را به موضوع معنوی مهم‌تری ارشاد می‌کند و می‌فرماید: «ماورای این زاد و توشه، زاد و توشه دیگری است که باید برای سفر آخرت فراهم کرد و آن پرهیزکاری و تقواست».

۳- حج: صحنۀ عبادت و ترک لذایذ دنیوی:

این آیه تذکر می‌دهد آنان که احرام بسته‌اند باید از برخی امور پرهیز نمایند مانند: آمیزش، دروغ گفتن و قسم خوردن به نام خدا. بنابراین، حج صحنۀ ظهور بندگی خدا و ترک گناهان و محیط جدا شدن از عالم ماده و پیوند خوردن با عالم معنا است.

پیام: زاد فردای خود امروز از این جا بردار / این نه راهی است که هر روز توان آمد و رفت. «وَ تَرَوَّدُوا فِيْ أَنْ خَيْرَ الْزَادِ التَّقْوَى»

آیه ۱۹۸

واژه: **تَبَتَّعُوا** : به شدت طلب کنید. (بغی: طلب شدید)

۴- تحريم‌های جاهلی اساسی ندارد

در دوران جاهلیّت، هرگونه معامله و تجارت در ایام حج، ممنوع و حرام بود، ولی این آیه اعلام می‌دارد که تحريم‌های جاهلی اساسی ندارد.

پیام: گرچه تلاش از شماست «تَبَتَّعُوا»؛ اما رزق و روزی، از فضل خداوند است.
«فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ»

روی همین جهت امیر مؤمنان علی علیه السلام در باره حج می‌فرماید: «خداوند ... حج را سبب قوت دین قرار داده است».

و حتی در روایات اسلامی، حج به عنوان جهاد افراد ضعیف شمرده شده، جهادی که حتی پیر مردان و پیر زنان ناتوان با حضور در صحنه آن می‌توانند شکوه و عظمت امت اسلامی را منعکس سازند.

۱/۳- بعد فرهنگی حج

ارتباط قشرهای مسلمانان در ایام حج می‌تواند به عنوان مؤثرترین عامل مبادله فرهنگی و انتقال فکرها در آید. امام صادق علیه السلام فرموده‌اند: «خداوند این بندگان را آفرید ... و فرمانهایی در طریق مصلحت دین و دنیا به آن‌ها داد، از جمله اجتماع مردم شرق و غرب را (در آئین حج) مقرر داشت تا مسلمانان به خوبی یکدیگر را بشناسند و از حال هم آگاه شوند، و هر گروهی سرمایه‌های تجاری را از شهری به شهر دیگر منتقل کنند ... و برای این‌که آثار پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و اخبار او شناخته شود، مردم آن‌ها را به خاطر آورده و هرگز فراموش نکنند».

۱/۴- بعد اقتصادی حج

استفاده از کنگره عظیم حج برای تقویت پایه‌های اقتصادی جهان اسلام نه تنها با روح حج منافع ندارد بلکه طبق روایات یکی از فلسفه‌های آن را تشکیل می‌دهد. چه مانع دارد مسلمانان در آن اجتماع بزرگ، پایه یک بازار مشترک اسلامی را بگذارند، و زمینه‌های مبادلات تجاری را در میان خود به گونه‌ای فراهم سازند که نه منافع‌شان به جیب دشمنان‌شان بریزد، و نه اقتصادشان وابسته به اجانب باشد، که این نه تنها دنیاپرستی نیست، بلکه عین عبادت و جهاد است. (در حدیث امام صادق علیه السلام ضمن بیان فلسفه‌های حج به صراحت به این موضوع اشاره شده بود)

پیام: اولین و مهم‌ترین حکم در عبادات، این است که برای خدا و به دور از ریا و خودنمایی باشد. «وَ اتَّقُوا الْحَجَّ وَ الْعُمَرَةِ لِلّهِ»

(برای مطالعه بیشتر در این باره به تفسیر نمونه جلد ۱۴ صفحه ۷۶ به بعد مراجعه نمایید)